

Відзив

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора Сейко Наталії Андріївни – на дисертаційне дослідження Волотівської Інни Іванівни **«Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)»**, представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність проблеми дослідження.

Вирішення складного завдання підвищення рівня фахової підготовки вчителя іноземної мови сьогодні потребує врахування здобутків історичного досвіду професійної іншомовної освіти як основи для більш глибокого розуміння її сучасної проблематики і простеження її генези. Особливий інтерес у цьому зв'язку викликає проблема розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст., коли в ній набули актуальності такі ідеї, як її педагогізація, посилення практичного спрямування вивчення і навчання мови, запровадження комунікативного, соціокультурного, компетентнісного підходів, технологізація і комп'ютеризація освітнього процесу, залучення у вітчизняну іншомовну освіту визнаних у всьому світі стандартів і ресурсів тощо. Конструктивно-критичне вивчення досвіду, нагромадженого вітчизняними професійно-педагогічними навчальними закладами, дає змогу розглянути фахову підготовку вчителя іноземної мови як систему, визначити тенденції та перспективи її розвитку.

Наголосимо, що представлені в роботі І.І.Волотівської історичні матеріали, факти й висновки можуть позитивно впливати на розвиток педагогічного потенціалу в сучасній Україні, опосередковано забезпечуючи її сталий розвиток і конкурентоспроможність у світі, визначені у ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2012). Крім того, матеріали дисертації можуть бути корисними для оновлення змісту професійної підготовки вчителів іноземних мов, враховуючи як історичні тенденції, так і сучасний європейський досвід. Зауважимо, що, власне, суперечливий характер запозичення українськими освітніми інституціями світового й, зокрема, європейського досвіду відображається у значній частині

наукових розвідок, які пропонують або створення копій, або нівелювання європейських освітніх закономірностей і тенденцій. Варто відзначити відповідність теми дисертаційного дослідження комплексній науково-дослідній темі кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди».

Дисертантка запропонувала авторський підхід до періодизації досліджуваних процесів, визначила власні критерії хронологічного поділу досліджуваного історичного періоду, який, власне, не може бути схарактеризований як стабільний і простий для історико-педагогічного аналізу. Проблема переходу від пізньорадянської до ранньонезалежної системи підготовки вчителя іноземних мов, як і до самого процесу вивчення іноземних мов та мовної освіти взагалі, - накладала суттєві труднощі на виявлення певних тенденцій і характеристик змісту професійної підготовки названих фахівців. Зазначимо, що дисертантка достатньо успішно подолала ці труднощі й представила цілісну картину трансформації змісту професійної підготовки вчителя іноземних мов в Україні у другій половині ХІХ – початку ХХ століття.

Викладені аргументи засвідчують, на нашу думку, актуальність і суспільну затребуваність дисертаційного дослідження І.І.Волотівської, предметом якого обрано зміст, форми, підходи до фахової іншомовної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Наукова новизна одержаних результатів

У дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отриманих у процесі дослідження результатів. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації І. І. Волотівської слід віднести: системне дослідження вітчизняного досвіду закладів вищої педагогічної освіти у здійсненні фахової підготовки вчителя іноземної мови в умовах історичних та освітніх змін як цілісного динамічного процесу; авторську періодизацію розвитку цієї підготовки у складі п'яти етапів (завершення структурування фахової підготовки вчителя іноземної мови; посилення практичного спрямування цієї підготовки; організації фахової підготовки на етапі перебудови системи освіти в радянському дискурсі;

розвитку національної системи фахової підготовки в умовах розбудови незалежної держави; розвитку змісту фахової підготовки на засадах адаптації мовної освіти в Україні до європейських стандартів); характеристику складників змісту іншомовної фахової підготовки; виявлення основних особливостей змісту, форм й підходів до фахової підготовки вчителів іноземної мови в Україні, на підставі яких визначено головні тенденції розвитку змісту такої підготовки в обраних хронологічних межах; формулювання рекомендацій щодо перспективних напрямів фахової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови на різних організаційних рівнях.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації І. І. Волотівської засвідчує використання дисертанткою міждисциплінарного підходу до вивчення трансформації змісту фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Позитивне враження складає коректна, може навіть дещо нетрадиційна структура дисертаційної роботи, побудованої за проблемно-хронологічним підходом.

Аналіз змісту дисертації та її завершеності свідчить про те, що робота І. І. Волотівської «Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» має чітку логічну структуру, зумовлену метою й завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 274 сторінки, з яких 205 сторінок основного тексту, що відповідає сучасним технічним вимогам до кандидатських дисертацій у галузі суспільних і гуманітарних наук.

Досить коректно визначені хронологічні межі дослідження, пов'язані з освітніми нормативними документами досліджуваного періоду. У зв'язку з так зазначеними хронологічними межами дослідження безумовно новаторським виглядає прагнення авторки віднайти в радянському соціокультурному та науково-педагогічному тезаурусі місце для

реформування змісту фахової підготовки вчителя іноземних мов в наявних на той час політико-ідеологічних реаліях.

Особливе значення для висвітлення обраної дисертанткою проблематики має виконаний дослідницею аналіз складових професійної компетентності вчителя іноземних мов (мовні, комунікативні, навчально-пізнавальні, методичні, соціокультурні й соціолінгвістичні компетенції), що відображає певні історичні тенденції її формування. Дисертантка робить особливий наголос на практичній і методичній підготовці вчителя іноземних мов, віддаючи належне, між іншим, визнаним науковим школам досліджуваного періоду, в тому числі й житомирській науково-методичній школі Л.В.Калініної та І.В.Самойлюкевич.

Як засвідчив текст роботи, дослідниця глибоко входить у компетентнісний, соціокультурний та суто педагогічний контекст досліджуваної проблеми, залучає до наукового аналізу доробок численних вітчизняних та зарубіжних науковців. На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує намагання автора співвіднести накопичений історичний досвід з сучасними професійно-педагогічними та науково-педагогічними тенденціями у професійній підготовці вчителя іноземних мов.

Таким чином, до **основних наукових здобутків**, отриманих особисто Л. В. Іваненко у процесі дослідження, можна віднести:

1. Грунтовний категоріально-понятійний аналіз поняття «фахова підготовка вчителя іноземних мов», що підкреслює міждисциплінарний характер роботи.
2. Системний глибокий аналіз соціально-економічних, політико-ідеологічних, педагогічних та організаційно-методичних передумов, що визначили перебіг подій в трансформуванні змісту фахової підготовки названих фахівців у системі освіти повоєнного періоду.
3. Інноваційну позицію автора щодо місця і ролі практичної та методичної підготовки вчителя іноземних мов у змісті підготовки фахівців гуманітарних напрямів упродовж суперечливого та різнопланового хронологічного періоду (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).
4. Виявлення актуальних для кожного з виділених дисертанткою етапів закономірностей та характеристик змісту професійної підготовки

вчителів іноземних мов, інновацій та перспективних підходів до формування змісту названої підготовки.

5. Сформульовані авторкою рекомендації стосовно подальшого розвитку змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов на кількох організаційних рівнях: Міністерства освіти й науки України, закладів вищої освіти, які здійснюють фахову підготовку вчителів іноземних мов та фахових кафедр.

Аналіз змісту дисертації та публікацій, у яких опубліковано основні результати дослідження П.Волотівської, засвідчує достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Таким чином, оцінка змісту дисертації Інни Іванівни Волотівської «Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» дозволяє говорити про те, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Отримані автором результати мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики. Опрацьовані матеріали можуть бути використані в процесі теоретичної і практичної підготовки вчителя іноземної мови: в курсах лекцій, семінарських занять з фахових дисциплін, виконанні курсових та дипломних робіт з історії педагогіки та методики навчання іноземних мов. Актуалізація історико-педагогічних ідей і досвіду професійно-педагогічної іншомовної освіти в Україні та окреслення перспектив її розвитку збагачує теорію й практику національної освіти. Результати дослідження можуть використовуватися в сучасному процесі формування змісту фахової підготовки вчителя у ЗВО України, як підґрунтя для подальших історико-педагогічних та професійно-педагогічних досліджень з питань професійної освіти вчителів іноземних мов, а також в системі післядипломної педагогічної освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

У джерельній базі дисертації й авторефераті представлено 12 одноосібних публікацій автора, аналіз проблематики яких свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційного дослідження.

Висновки й результати дослідження доповідалися на 6 міжнародних, 1 всеукраїнській конференції, а також на симпозіумах, форумах, круглих столах і семінарах-практикумах, що проходили в Братиславі, Хмельницьку, Харкові, Києві, Одесі та Житомирі. Спрямованість науково-практичних конференцій, де здійснювалася апробація дисертаційного дослідження, характер наукових публікацій, у яких відображено окремі положення й результати проведеного дослідження, повною мірою відображають усі аспекти вивчення проблеми реформування змісту професійної підготовки вчителя іноземних мов в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

З огляду на це, можна стверджувати, що кількість і якість опублікованих І.І.Волотівською наукових праць є достатньою, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що визначаються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого І.І.Волотівською дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

Як усяка наукова праця, присвячена дослідженню маловивчених і суперечливих історико-педагогічних феноменів, дисертація І.І.Волотівської містить і певні дискусійні положення, а відтак хотілося б уточнити й конкретизувати бачення автора щодо деяких із них:

1. Фактично предмет дослідження (с.16 вступу до дисертації) виходить поза межі теми дисертаційного дослідження, оскільки, крім змісту,

передбачає ще й вивчення форм та підходів до підготовки вчителя іноземних мов в окреслений період.

2. Не викликають особливих застережень хронологічні межі дослідження. Водночас варто зауважити, що верхню межу дослідження варто було би співвіднести з конкретним європейським документом про підготовку вчителя чи розвиток мовної освіти, як це власне, зроблено у випадку нижньої хронологічної межі. Крім того, оскільки верхню межу дослідження дисертантка пов'язала з прийняттям Україною певних нормативних та змістових стандартів мовної освіти та підготовки вчителя, варто було би в розділі 3 провести більш ґрунтовний компаративний аналіз підготовки вчителя іноземних мов у сучасній Україні та провідних європейських країнах. Елементи такого аналізу, щоправда, присутні в п.1.1, але стосуються, власне, аналізу поняття «фахова підготовка вчителя іноземних мов», а в п.3.1 – аналізу основних положень Болонської декларації.
3. Дисертантка обмежила категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження (п.1.1) переважно поняттям «фахова підготовка вчителя іноземних мов», що, на мою думку, є недостатнім, оскільки в темі дослідженні є ще принаймні одна базова дефініція - «зміст фахової підготовки», - яка також потребує аналізу в контексті досліджуваної проблеми.

4. П.1.2 дисертаційного дослідження покликаний розкрити сутність комплексу передумов, що визначили зміст фахової підготовки вчителя іноземних мов – соціально-економічних, політико-ідеологічних, педагогічних та організаційно-методичних. Водночас означені передумови обґрунтовані в тексті дисертації досить фрагментарно, немає достатньої чіткості й логіки в представленому аналізі передумов, перелік яких фактично поданий лише наприкінці підрозділу 1.2.

5. У п.1.3 викладено періодизацію розвитку досліджуваної дисертанткою проблеми, в сукупності п'яти основних етапів, за трьома критеріями. Вважаю, що названі три критерії (суттєві зміни в шкільній іншомовній освіті протягом досліджуваного періоду; зміни в діяльності вищої педагогічної школи, зафіксовані й урегульовані відповідними законодавчими документами; зміни, що відбувалися

безпосередньо у фаховій підготовці вчителів ІМ) цілком можна було би об'єднати в один, що стосується якраз змісту фахової підготовки вчителя іноземних мов; у такому разі авторці було би простіше розкривати сутність кожного з етапів. На кожному з виділених авторкою етапів було би доречно виділити провідні тенденції, які б співвідносилися з головними тенденціями, обґрунтованими в розділі 2 (власне, така спроба була зроблена в п.2.1, натомість у п.2.2 тенденції вже сформульовані як характеристики другого етапу, у п.2.3 – знову як тенденції, але є насправді характеристиками). Ці тенденції мали би чітко бути сформульованими у висновках до розділу 2, проте означені висновки мають досить неглибокий, описовий характер. Вважаю, крім того, що здійснену дисертанткою періодизацію добре би доповнила відповідна таблиця з концентрованим аналізом змін у змісті професійної підготовки вчителя іноземних мов, тенденцій цього процесу, та змін у діяльності вишів, що здійснювали означену підготовку.

6. У п.3.3 дисертантка обґрунтувала перспективи розвитку змісту фахової підготовки вчителів іноземних мов. Вважаю, що з огляду на сучасні реалії було би доречно не обмежуватися в своїх пропозиціях лише формальним компонентом змісту означеної підготовки, додавши до нього неформальний та інформальний, а також можливості реалізації змісту професійної підготовки вчителя в умовах e-learning.

Загальний висновок

Загалом подана до захисту кандидатська дисертація Інни Іванівни Волотівської «Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» є актуальним, самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають практичне значення для розвитку вітчизняної педагогічної та історико-педагогічної науки і практики. Сформульовані у дослідженні висновки можуть бути корисними для підготовки наукових праць з історії вітчизняної освіти, історико-педагогічного краєзнавства, професійної педагогіки та методики

викладання іноземних мов, у практиці реформування змісту підготовки фахівців та мовної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах.

Аналіз дисертаційного дослідження засвідчує його цілісність, самостійність, завершеність, належну наукову новизну і практичну значущість. Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. Це дозволяє рекомендувати спеціалізованій вченій раді Житомирського державного університету імені Івана Франка присвоїти Інні Іванівні Волотівській науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент – доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальних технологій
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Н.А.Сейко

Підпис Н.А.Сейко засвідчую:

Проректор з наукової та міжнародної роботи
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

доц. Боцян Т.В.